

Népi megfigyeléseken alapuló időjóslás

Ma, akik a városban vagy a „város peremén” élünk, lakunk, este mindenképpen megnézzük a televíziót, kinyitjuk a rádiót, hogy
tájékozódjunk a másnapi időjárásról: könnyen vagy melegen
öltözzünk-e esőkabátot, esernyőt vigyünk-e, kendőt kössünk?
S másnap reggel is egy csavarintás a rádió gombján elegendő,
hogy még az ágyban megtudjuk: Szolnokon hány fok van, borús-e
az égbolt, a nagy köd felszállt-e, kocsival vagy gyalogosan in-
duljunk távolabbi munkahelyünkre? Sokan még az ablakon is csak
utoljára néznek ki, mindezeket végighallgatván. S ha a meteoro-
lógiai hírek nem felelnek meg a várt vagy éppen az órában mért
és észlelt fokoknak, akkor bizony szidjuk a tudományt, sarlatán-
ságnak minősítjük. A hírközlőszervek leszoktattak arról, hogy
akár egy kis fáradságot is vegyünk, s megfigyeljük, hogy milyen
időt milyen idő követ, melyik szél hoz esőt, stb. Pedig még jó
ötven éve, s korábban még inkább mindezeknek az ismereteknek bir-
tokában volt a természetközelen élő ember, mert rá volt szorul-
va arra, hogy megfigyelje az időt, az időjárás változásait, amely-
től többnyire egész esztendei termése függött. Bizonyos jeles
alkalmakkor, a közvetlen megfigyelésen túl úgynevezett „előre-
jelzésekre”, jóslásokra is vállalkozott, jeles ünnepeken megkí-
sérelte befolyásolni, de legalábbis megjósolni a várható egész
évi időjárást, hogy aszerint rendezkedjék be, végezze munkáját,
döntse el, hogy milyen növényt vessen, mire készüljön fel.

Legismertebb módja volt ennek az úgynevezett Luca-naptár, amelyet Szolnokon is ismertek, használtak elődeink. Luca naptól (december 13), karácsony böjtjéig, azaz karácsony estéig pontosan 12 nap telik el. A régi öregek kalendáriumokba /mindig a már ekkor megvett újba/ bejegyezték, hogy melyik nap milyen idő volt. A sorba következő napok egy-egy hónapot jelentettek, s úgy vélték, hogy annak a hónapnak uralkodó időjárása olyan lesz, amilyen a megfelelő számú nap volt. Ilyen bejegyzéseket olvasha-
tunk:

„3. nap: ködös, nedves idő”

- ez azt jelentette, hogy a március még ködös, csapadékban gazdag télutói időt hoz. Ha pl. 6. és 7. nap, június és július a téli időszaknál enyhébb vagy egyenesen meleg volt (

„az évszakhoz képest”

- mondanánk ma), ak

kor nagy forróságot vártak. Ugyancsak Lucakor készítették a hagy-
makalendáriumot, amely abból állott, hogy 12 félhéjra szedtek

szét egy vöröshagymát, ezt a hónapoknak megfelelően sorba rakták, majd mindenikbe egy csipet sót tettek. Ezt így tartották estig, s amelyikben a só megvizesedett, a hagymahaj felnedvesedett, azt csapadékos hónapnak minősítették.

Se szeri, se száma azoknak a jelesnapok részprognózisoknak, amelyek ilyen formában fogalmazódnak meg: „Ha

karácsony böjtjén

esik a hó, meleg és jó nyár lesz"

,
*„Ha fénylik gyertyaszentelő,
az ízket vedd elő"*

(azaz hosszú tél lesz, s elő kell venni tüzelfőnek még az ízket, azaz a kukorcaszárat is), leginkább is mert szentencia a tavaszi, tavaszváró jóslat:

„Sándor, József,

Benedek, zsákban hoznak meleget."

Úgy tartják, hogy nagypén

ken a rendes időjárás az, ha esik az eső, mert Krisztus halála kor minden szomorú, borús és még az ég is megdördült. De a márciusi böjti szelekből, a fagyosszentek hidegétől is óvták az emberek magukat, a vetést, gyümölcsöset, előre felkészültek rá, s ha nem volt kemény idő, rossztól tartottak. Ezek a rövid távú „prognózisok" már több valós elemet tartalmaznak, mint a Luca-napkor végzett előrejelzés. Több megfigyelés, tapasztalat összegződik bennük, de mégis átalakul babonává, tudománytalan előrejelzéssé. Reális alapja van annak, hogy márciusban esős, hideg szelek támadhatnak északról; ugyancsak lehűlés várható Orbán napja körül is; de egyes napok vagy időszakok időjárásából következtetni a vele semmiféle kapcsolatban nem lévő, távolabbi időszakra, minden alapot nélkülöző jóslat.

Természetesen ezek a „távprognózisok" hol beváltak, hol nem. Éppen ezért a természet közvetlen megfigyelését nem nélkülözhetette a természetben élő, a természet erőinek nagy mértékben kiszolgáltatott parasztember. Megfigyelte a virágok nyílását, a növények reagálását bizonyos időre; közvetlen tapasztalatokat vonhatott le az állatok viselkedéséből, sőt saját közérzetéből is. S tudjuk nem minden alap nélkül, hiszen a légnyomás változására az élő szervezet reagál, ma már orvosi meteorológia foglalkozik és gyűjti össze a népi tapasztalatokat is a frontátvonulásokra vonatkozóan. A rádió, televízió közli, hogy a meleg

és hideg frontra érzékenyek miként viselkedjenek, kocsiba üljenek-e vagy ne, otthon tartózkodjanak-e, ihatnak-e kávét vagy mérsékeljék adagjukat, készüljenek fel esetleges rossz alvásra.

A népi megfigyelések között jócskán találunk pontos láttelepen alapuló, ugyanakkor téves következtetést is. Ilyen pl. az ökörfarkkóróból való időjósítás, távprognózis. Eszerint az ökörfarkkóró, ha virágzik, s a virág sűrűn borítja a kórót, mintegy bundát vesz magára, hideg tél várható. A virágos részt alulról

felfelé szakaszonként borító kinyílt virág egy-egy télszakaszt jelent: ahol nincs virág, az a szakasz enyhe lesz, ahol virág borítja, s a virágok sűrűn egymás mellett helyezkednek el, az a télszakasz hideg lesz. Ebből megállapítható, hogy milyen hosszú szakaszból áll majd a tél, hányszor lesz hideg, s hányszor melegebb időszak. Találkoztam olyan 94 éves emberrel, aki ebből még a ködöt, csapadékot is megjósolta, s minden évben időjósoló nap tárként megszédett egy szál ökörfarkkórót.

A népi időjósítás egy tekintélyes része reális alapú, s néhány napra vagy másnapra előre pontosabb információt adhat. Az időjá

rás megváltozásáról (ma frontátvonulásról beszélünk), reumás, törött testrészeink előre tudósítanak, ugyanígy az érzékeny emberek közérzete, vérnyomás változásai (

„hasogat a bal

lábam, időváltozás lesz”, „Nem aludtam az éjszaka egy szemet sem, pedig fáradt voltam: időváltozás lesz”

). Az időjárás bizo

nyos változásait, az eső közeledtét az állatok viselkedése, nyugtalansága is jelzi:

„Alacsonyan repülnek a fecskék, eső lesz”

,

„Gyűlést tartanak a hangyák, eső lesz”

, ugyanezt jelzik a piros

bodobácsok is, amikor nagy rajban egy helyen gyülekeznek.

„Mo

sakodik a macska, eső lesz”

- az állat nyugtalanságát rögzíti

ez a megfigyelés. A verebek hangos zsivajgása, gyülekezés, élénk csiripelése szintén esőt jelez. Szolnokon nyáridőben a varjak fél öt, öt óra tájban indulnak a Zagyvapart kiserdejéből, s még távolabbról dél felé, illetve nyugat felé, s onnan szürkületkor, 7-8 óra tájban térnek vissza, télen ez az út időben le rövidül, s reggel fél 7-7, este fél 5-fél 6 tájban gyűl

nek fészükre, nagy károgaással, kavargással. Ha ez az évszakonként változó rend megbomlik, nagy kavargással és zajjal, zuhannaással korábban térnek vissza, akkor nagyobb esős időszak következik a helyiek szerint. A halászok, horgászok egész sereg megfigyelést tettek, s tesznek a halak viselkedése alapján: tudjuk hogy esőben jó a „kapás”, az oxigén az esőcseppekkel feldúsítja a vizet, s megélénkül a haljárás. Előtte azonban csendben vannak, elülnek, szinte elvermelik magukat. Ilyenkor eső várható.

A széljárás, a felhők alakja, az uralkodó esőt hozó szél megfigyelése mindenütt eléggé pontos időmeghatározáshoz vezet. Szolnokon elsősorban a Csiszlikó felől fújó szelet tartják eső hozónak.

Az északi szél Szolnokon mindig nagy fekete borulással, széllal és villámlással jár, de esőt nagyon ritkán hoz. A helyi megfigyelések szerint főként keletről érkezik, míg a nyugati szél gyakran jár esővel, s a tartós esőt is leginkább ez hozza.

S még annyit.

Szolnokon a Művésztelep sok jeles művésze örökítette meg a lemenő napot, amely az állomástól a Tisza-hídig este beragyogja az égalt, s mintegy vörös-rózsaszín ködbe burkolja a fél ég alját. Az alföldi felvert por, amelyet a szélmozgás okoz, magyarázza ezt a festői természeti tüneményt. Ez itt is, mint másutt szelet jelent, azonban nem erős, hanem gyenge szelet jósolnak belőle. Ha ilyenkor nyáron fekete borulás van nyugaton, a lemenő nap másutt nem látható szépségű természeti tüneménnyel aján dékossa meg a szolnokiakat. Keleten, északkeleten szinte fekete az ég alja, a házak fehérje-sárgája a lemenő vörös napfényben szinte égni látszik, s tiszta vörös a nyugati égalt. Ez nemcsak látvány: jeget vagy hideg időt jelent, de nem mindig: ha a nyugati szél kerekedik felül, akkor szétoszlik, elvonul a borulás.

Írta: Szabó László

2016. november 22. kedd, 18:50 - Módosítás: 2016. november 23. szerda, 06:49

Forrás: Szabó András (szerk.): Új kalendár. A „Kisgyep” városa. A „Malomzug” tövében. A betonerdő hangjai. Regélő. Hasznos tudnivalók a Széchenyi városrészen élőknek a Széchenyi városrészeiről. Kiadja a Széchenyi Városrész Közművelődési Irodája, Szolnok. é.n. 39-42.